

Sandskuderne

Præsten Knud Aagaard giver i sin *Physisk, oeconomisk og topographisk Beskrivelse over Thy beliggende i Thisted Amt, Aalborg Stift. Et Forsøg. Viborg. (s. 254)* fra 1802 denne karakteristik af sandskuderne og havboerne: ” Her trodser den vindskibelige strandbeboer alle naturens forhindringer. Han har her for sig en kyst, som er en skræk for enhver sømand, der nødes at komme den nær, og et så voldsomt hav, som ofte knuser de stærkeste skibe, der kommer på grund, og ofte endog i stille vejr enten efter eller før stærk storm er så uroligt, at det kan høres 2-3 mile bort. Men disse, som selv bygger deres skuder enten i Norge eller her på stranden, ved at give dem en sådan struktur, at de endog i hårdt vejr tør løbe på land uden at tage skade. En hovedegenskab ved disse skuder er elasticitet, til den ende forbindes de ikke med jern, men med trænegler, især af enebærtræ. Det er almindeligen sagt og troet, at disse skibe er fladbundede, men de er alle kølbyggede, skønt ikke med meget skarp køl.”

At Aagaard lægger vægt på elasticiteten kan ikke undre, når man læser hans beskrivelse af måden, hvorpå skuderne bringes ind på strandens kielbrink: ”Efterdi her ingen havn er, må skuderne om vinteren og hver gang man ikke straks vil bort igen, bringes op på det tørre land. Til den ende lader man skuden med vestlig vind løbe ind over sandrevlerne, hvorpå bølgerne selv arbejder den med siden vendt mod søen, op til den tørre strandbred. Man samler nu 30-40 mennesker, som uden andre midler end tove og stænger bringer den op, endog tæt til husene. På samme måde bringer man den igen i søen, hvilket hver gang kan koste 20 rdl. ...”

Enhver der har prøvet at lade en havbåd ligge på tværs af bølgerne i havstokken ved, hvor hårdt de slår, og hvilke ”lussinger” en sådan båd skal kunne holde til, indtil man får fat i for- eller agterstævn og hebet båden fri af bølgeslaget. Alligevel har det været almindeligt også i nyere tid, at de motoriserede dæksbåde kom sideværts op på strandens kielbrink, når man ikke havde motorkraft til at sejle stævnen højt nok op i stranden af egen kraft, til at forhindre de større drag i at trække båden med ud igen. Alt i alt er elasticiteten et afgørende træk ved havbådens og i denne sammenhæng sandskudens struktur, hvorfor Aagaard i 1802 tillægger enebærneglerne en afgørende betydning.

G. Krogh Jensen har indsamlet udtalelser om sandskudernes skrogform fra omkring 1750-54, hvor skudeskipperne i både Thy og Han Herred gør, hvad de kan for at bevidne, at sandskuderne ikke bør måles til øget lasteevne og fortoldes derefter. Denne interesse fremkalder behovet for at indhente udtalelser om skudernes skrogform fra såvel myndigheder som skipperne, og de kan af selvsamme grund være behæftet med særinteresser. Alligevel giver det samlede billede et indtryk af skudernes form, der kan supplere Aagaards beskrivelse halvtreds år senere. Kontrollør Kirketerp i Thisted siger således, at skuderne minder om (de fyldige) hollandske fløjter, men er meget skarpe for og agter. Tolder Langgard i Thisted udtaler, at sandskudernes stævne krummer ind under kabys og kahyt, dvs. for og agter, i modsætning til andre fartøjer, der gerne har mere lodretstående stævne. Vi må på det grundlag forestille os et skrog med krumme og skydende stævne, der har et fyldigt fribord over vandet og er skarpt under vandlinjen både for og agter, samt har en bred og fyldig

Nogle oplysninger vedr. sandskuderne

- 1750 Sandskuderne er byggede på en egen facon, thi medens stævnene på andre fartøjer står næsten lige op fra kølen, indkrummer de på sandskuderne og betager af rummet, så ingen last kan have hverken under kahytten eller kabysen.
Tolder N. Langgaard i Thisted i skrivelse af 31/7-1750.
- 1750 Vore små skuder er af en langt anden beskaffenhed end andre fartøjer og især lastedragerne, thi når man tager kahytten og kabysen fra, har vi kun den liden rum tilbage, så den kan derfor ikke anses af den drægtighed som andre fartøjer, der har den hele skibslængde at beregne efter.
I klage af 15/10-1750 fra 4 navngivne skudeejere i Klitmøller.
- 1751 Videre indberettes, at sandskudernes facon er ligesom (d.v.s. ligner) jagter, kun at de er forsynede med overdæk.
Tolder N. Langgaard i Thisted i skrivelse af 4/6-1751.
- 1751 Men da disse sandskuder ingen last kan have under kahyt og kabysen, er ej noget til læsters drægtighed anslagen.
Tolder N. Langgaard i Thisted i skrivelse af 12/8-1751.
- 1754 Angående sandskudernes facon, da er de alle kølbyggede og ligner hollandske fløjter, dog er største parten af dem meget skarpe såvel for som agter, og dette kan sikkert betage skuden i sit rum 1 å $1\frac{1}{2}$ læster.
Kontrollør Kirketerp i Thisted i skrivelse af 5/1-1754.

- o -

Tolder Langgaard opgiver i skrivelse af 28/11-1750 følgende mål på 2 sandskuder.

Laurits Sands skude:

46 fod lang ovendæks mellem for- og agterstavnen.

Videre udi rummet fra kahyt til kabys 30 fod.

Albert Nielsens skude:

45 fod 5 tommer ovendæks mellem for- og agterstavnen.

Mellem kahyt og kabys $28\frac{1}{2}$ fod.

Omkr. 1700 fandtes i Kristiansand et defensionsskib Concordia, 278 læster Det førte 56 kanoner i krigstid og 36 i fredstid.

(Sverre Steen: Kristiansands Historie 1641 - 1814, s. 186.)

G. Krogh-Jensen

Udskrifter i G. Krogh Jensens arkiv af toldernes notater om sandskudernes form sammenlignet med andre fartøjer midt i 1700'årene.

bund midtskibs.

Ud over dokumenter i Rigsarkivet og Viborg landsarkiv, de allerede transskriberede, fortolkede og publicerede arkivalier samt de bestående forskningsarkiver fra vore forgængere er det materialet fra opmålte vrage og eventuelle nye vrage, der må danne grundlag for at genoptage udforskningen af sandskudens skrogbygning og brug i Han Herred Havbådebyggeri og Etnologiske Undersøgelser.

Her indtager det opmålte vrage fra Klim Strand en særstilling, fordi det muligvis har været en sandskude, og i 2011 er der etableret et samarbejde med Morten Gøthche fra Vikingeskibsmuseet i Roskilde om at genoptage udforskningen af dette vrage med henblik på at rekonstruere det i 1:10

for at undersøge, om det lader sig udforske yderligere gennem bygning af en dertil svarende skude i 1:1 på havbådebyggeriet. Det kan vise sig at have været en fremmed fugl fra skærgården, der på træk langs kysten er fanget af en storm fra NW og strandet på revlerne, fordi den ikke var bygget til at løbe på land. Det kan også være, at vi får blik for den skrogbygning, der gav sandskuderne deres betegnelse, fordi den er særlig egnet til (den skrogbrug, der består i) landing og sejlads over sandstrand og sandrevler. Det vil vise sig, når modellen tager form, og især når dens bordforløb og konstruktive elementer prøves af i havbådebyggeriets erfaring med skrogbygning, der skal kunne holde til de særlige belastninger og kræfter, der er på spil i sejlads og landing på kysten.